

Тормахова Анастасія Миколаївна

Кандидат філософських наук,

доцент кафедри етики, естетики та культурології

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0000-0001-7178-850X>

e-mail: anastasiia_tormakhova@knu.ua

Товмаш Дмитро Анатолійович

Кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії гуманітарних наук

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0000-0002-4576-0703>

e-mail: tovmash@knu.ua

ОБРАЗ ТІЛА ТА ТІЛЕСНІСТЬ У ЦИФРОВІЙ ВІЗУАЛЬНІЙ КУЛЬТУРІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Резюме

У статті здійснено комплексний філософський аналіз взаємозв'язку образу тіла та тілесності в умовах цифрової візуальної культури. У процесі дослідження проаналізовано теоретичні підходи до розуміння візуальності як культурного середовища, в якому тілесність набуває вторинного значення. Виявлено, що сучасна візуальна культура функціонує як система виробництва сенсів, у межах якої тіло постає не як первинна даність, а як результат інтерпретації, зумовленої візуальними практиками, соціальними нормами та технологічними умовами. Окрему увагу приділено аналізу цифрових платформ як середовищ формування віртуалізованої тілесності. Показано, що алгоритмічні механізми, логіка видимості та мережеві форми комунікації визначають способи репрезентації тіла, сприяючи трансформації стандартизації його образів. Встановлено, що гендер виступає ключовим механізмом інтерпретації тілесності, через який формуються уявлення про нормативні моделі образу тіла. Досліджено специфіку само-репрезентації в цифровому середовищі, де тіло функціонує як динамічний конструкт, що формується у процесі циркуляції образів та взаємодії з цифровими інтерфейсами. Доведено, що в умовах цифровізації образ тіла

перестає бути відображенням тілесності та виступає середовищем її віртуалізації. Обґрунтовано, що сучасна тілесність є результатом взаємодії візуальних, дискурсивних і технологічних чинників.

Ключові слова: образ; образ тіла; візуальна культура; гендер; філософія; цифровізація; тілесність; цифрова тілесність.

Вступ

Упродовж останніх десятиліть візуальна культура зазнала глибоких змін, спричинених стрімким розвитком цифрових технологій. Зображення вже не виконують лише функцію відтворення реальності; вони дедалі частіше виступають як автономні чинники, що формують сприйняття реальності. У цьому контексті взаємозв'язок між образом тіла та тілесністю набуває нового філософського значення, оскільки людське тіло суттєво залежить від візуальної медіації. Історично філософська рефлексія розглядала образ як похідний від об'єктивної реальності, що є його репрезентацією. Однак в умовах поширення цифрових просторів відбувається динамічна зміна ролей цих феноменів. Цифрова візуальна культура створює умови, за яких тіло дедалі частіше сприймається через його опосередковані форми: фотографії, аватари, відфільтровані саморепрезентації чи навіть алгоритмічно згенеровані образи, що тепер не є копією тіла, а є чинником його генерування — симуляцією. Як наслідок, тілесність постає результатом процесу циркуляції симулятивних образів тіла у цифрових просторах. Таким чином можна засвідчити, що відтепер візуальні режими перекодовують норми того, як ми бачимо тіло та сприймаємо гендер.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика образу, тілесності та їх трансформації у візуальній культурі активно розробляється у сучасному міждисциплінарному дискурсі. Теоретичні засади дослідження візуальності закладено у працях Дж. Бергера та Н. Мірзоева, які обґрунтовують першочерговість візуального досвіду та його роль у конструюванні соціальної та повсякденної реальності. Ідеологічний вимір образу та механізми його інтерпретації розкрито у роботах М. Стуркен і Л. Картрайт. Аналіз тіла як соціального конструкту впроваджується в праці О. Стаднік, а в публікації Г. Валенсі здійснюється диференціація понять «тіло» та «тілесність» у соціально-філософському контексті. У контексті цифровізації культури важливими є дослідження Й. ван Дейк, Д. Бойд та М. Кастельса, які аналізують мережеву природу соціальних взаємодій і трансформацію видимості в умовах платформених середовищ. Роль алгоритмів і штучного інтелекту у формуванні візуальних практик висвітлюють Л. Манович та Е. Аріеллі, тоді як Л. Герман акцентує на алгоритмічній залежності цифрового контенту. Питання саморепрезентації та конструювання ідентичності у цифровому просторі розглядаються у працях Дж. Реттберг, Т. Сенфт і Н. Бейм, які досліджують феномен селфі та візуальних практик

повсякденності. Разом ці підходи формують теоретичну основу для осмислення тілесності як динамічного конструкта, що виникає в межах сучасної цифрової візуальної культури.

Мета статті — розглянути специфіку сприйняття образу тіла та тілесності в цифровій візуальній культурі з філософської перспективи.

Методи дослідження

Методологічну основу дослідження становить міждисциплінарний підхід, що поєднує філософсько-антропологічний, культурологічний та медіа-аналітичний рівні аналізу. Застосовано метод теоретичного узагальнення для систематизації уявлень про образ тіла, тілесність і візуальність у сучасній культурі. Дискурсивний аналіз використано для виявлення механізмів інтерпретації тілесності, зокрема гендерних, у межах візуальних практик. Також використано підхід до аналізу цифрових практик саморепрезентації, який дає змогу розкрити процесуальний характер формування тілесності в умовах мережевої комунікації. Сукупність зазначених методів забезпечує комплексне дослідження тілесності як динамічного конструкта, що формується у цифровій візуальній культурі під впливом образу тіла.

Результати дослідження

У сучасному філософському дискурсі гендер більше не розглядається як другорядний атрибут людського тіла, а як фундаментальний механізм, за допомогою якого тілесність інтерпретується, структурується тощо. Ця зміна ґрунтується на більш загальній трансформації розуміння самого тіла — від природної, біологічно детермінованої сутності до історично та культурно опосередкованого конструкта. На наше переконання, на сучасному етапі розвитку технологій тілесність не можна розуміти окремо від візуальних та дискурсивних механізмів, які її конституують. Гендер — це не просто один із вимірів, а деякий спосіб, через який тіло набуває сенсу в культурі. У візуальних цифрових просторах тіло постійно інтерпретується через гендерні рамки, які одночасно обмежують і уможливлюють його форми конституювання. Аналіз гендеру як механізму інтерпретації тілесності виявляє фундаментальний зсув, що притаманний для сьогодення. Тіло більше не є джерелом сенсу, а стає його наслідком. Тілесність виникає на перетині візуальних практик та соціальних дискурсивних норм. Спосіб виникнення та еволюція гендерної тілесності в цифровій візуальній культурі вимагає ретельної уваги до того, як ці рамки виникають. В праці Джона Бергера «Способи бачення» пропонується важлива відправна точка для розуміння першочерговості візуального сприйняття. Бергер пише: «Бачення передуює словам» [1, с. 7]. Це твердження вказує на те, що візуальність передуює самому значенню та структурує його. У цих рамках гендерна тілесність вже вбудована у поле зору, перш ніж вона дискурсивно

артикулюється. Подальше спостереження Бергера, що «чоловіки діють, а жінки з'являються» [1, с. 47], яке наявне в його праці, акцентує увагу на тому, що тіло позиціонується в системі візуальної асиметрії, де жіноче тіло визначається через його видимість для інших. Таким чином, тіло нерозривно пов'язане з умовами, за яких його бачать.

Розвинення ідеї першочерговості візуального сприйняття, окресленої Джоном Бергером, вимагає звернення до загальнішого теоретичного поля візуальної культури, яке розгортається у працях Ніколаса Мірзоева. Якщо у Бергера бачення передуює словам і структурує досвід, то Мірзоев пропонує розглядати візуальність як цілісне культурне середовище, в якому цей досвід формується та набуває значення. Дослідник визначає візуальну культуру не як сукупність зображень, а як поле взаємодії між зоровим досвідом, технологіями та соціальними практиками. Як він зазначає, «бачення — це не просто частина повсякденного життя, воно і є повсякденним життям» [2, р. 1]. У цьому сенсі тіло не може існувати поза візуальними процесами, адже воно постійно включене в режими видимості, спостереження та репрезентації. Мірзоев підкреслює, що сучасна культура визначається не лише зростанням кількості зображень, але й їх здатністю конструювати реальність. «Візуальна культура має справу з візуальними подіями, в яких значення створюється в інтерфейсі між глядачем і візуальною технологією» [2, р. 3]. Таким чином, тіло постає не як стабільний об'єкт, а як результат взаємодії між образом, технологічним середовищем і суб'єктом сприйняття, а отже, як конструкт — образ тіла. Особливо важливою є теза про розширення меж візуального, що проявляється у прагненні репрезентувати навіть ті явища, які не мають безпосередньої зорової природи. За спостереженням Мірзоева, відбувається «зростаюча тенденція візуалізувати речі, які самі по собі не є візуальними» [2, р. 5]. У цьому зв'язку візуальна культура постає як інтерпретативна практика, що формується на перетині різних сфер знання та соціальних процесів. Вона не лише відображає реальність, а активно бере участь у її конструюванні, визначаючи, яким чином тіло стає видимим, впізнаваним і значущим у культурному просторі.

Саме в межах цих візуальних режимів стає можливим подальший аналіз ідеологічної природи образу тіла, який розгортають Маріта Стуркен та Ліза Картрайт, акцентуючи увагу на ролі влади, норм і культурних кодів у формуванні тілесності. Авторки наголошують, що образи функціонують у рамках ідеологічних систем, а не відображають нейтральну реальність. Вони стверджують, що «образи є центральними для конструювання сенсу» [3, с. 9], підкреслюючи, що візуальні репрезентації активно формують розуміння тіл. Їхнє обговорення глядача та погляду підкреслює, що споглядання не є пасивним, а структурується відносинами влади. У цьому сенсі гендерні тіла інтерпретуються через вбудовані в культуру візуальні

коди, які визначають, що вважається нормативним або бажаним. На думку Оксани Стаднік, в умовах консьюмеризму, відбувається капіталізація «тілесності через контроль над різними параметрами тіла — вагою, м'язовою рельєфністю, розвитком окремих частин тіла, контролем сексуальних потреб, а також медикаментозне управління тілесними процесами» [4, с. 33].

Під концептом тілесності ми розуміємо перетин двох змістів — природного фізіологічного (суб'єктивно-індивідуального) та штучного соціального (культурного-інтерсуб'єктивного). Таким чином тілесність — це реальність переживання Я (душевного іманентного простору) як свого тіла та намагання бути собою у спробі опанувати фізіологічні засади тіла зовні. На думку Г. Валенсі, «тілесність вважається поняттям, ширшим за поняття тіла. І це розширення — стосується важливого для гуманітарних наук дослідження «людської природи». Тілесність підкреслює особистісність та унікальність людського буття на тлі природного існування і, одночасно, дає можливість втілення і реалізації духовних аспектів людини у соціокультурному середовищі» [5].

Зрозуміло, що мережевий характер сучасного суспільства обумовлює зрушення в культурі. Йозе ван Дейк пропонує концепцію «культури зв'язаності», згідно якої стверджується, що платформи соціальних медіа трансформують соціальну взаємодію, вбудовуючи її в технологічні та економічні системи, де «підключеність» стає як соціальною практикою, так і комерціалізованою логікою [6, с. 12]. Отже, й видимість тіла більше не визначається виключно соціальними нормами, а залежить від архітектури платформ, що надають пріоритет залученню та циркуляції контенту. Внаслідок цього гендерне представлення в цих системах може набувати пріоритетного характеру, оскільки певні форми зовнішності мають більшу ймовірність бути підсиленими, ніж інші.

Аналіз публіки соцмереж, проведений Даною Бойд, прояснює те, як цифрові середовища переформатовують саморепрезентацію. Авторка визначає ключові властивості цих середовищ — «стійкість, видимість, здатність до поширення та пошуковості» [7, с. 8] — які фундаментально змінюють те, як індивіди сприймають власну видимість. Тіло, яке колись було прив'язане до безпосередньої присутності, стає розподіленням між цифровими слідами, які можна переглядати, переосмислювати через образ тіла, який є динамічно поліструктурованим та віртуалізованим. Таким чином гендерна ідентичність постійно опосередковується цими структурними умовами.

Лев Манович та Емануель Аріеллі, зосереджуючись на ролі алгоритмів у формуванні візуальної культури, зазначають, що системи штучного інтелекту «рекомендують, що нам слід бачити», і навіть «допомагають нам приймати естетичні рішення» [8, с. 2]. Відповідно, естетичне судження

більше не є виключно людським, а дедалі більше керується обчислювальними процесами. На візуальний вигляд тіла впливають алгоритмічні стандарти — фільтри, покращення та рекомендації, які тонко нав'язують нормативні ідеали. В своїх дослідженнях контенту, що викладається в соціальних мережах, зокрема в Instagram, Манович створював добірку, сформовану за принципом локаційного обмеження, яка дозволяла відслідкувати режими бачення однієї вулиці — Бродвей чи Майдану Незалежності — крізь призму фотосвідчень. Водночас автори вказують на те, що сприйняття зображенням машиною, як і дитиною, мало б ефект «невинного ока», що здатне бачити речі такими, якими вони є. Але це не можливо, як і у випадку людини. Ми не можемо сприймати речі саме так, адже завжди спираємось на попередній досвід, хоча й сучасні обставини можуть трансформувати сприйняття. Манович та Аріеллі стверджують: «Наш минулий досвід, культурні звички, цінності, потреби або особисті погляди також визначають, як ми сприймаємо речі. Важливим моментом є те, що після того, як ми навчилися розпізнавати звук або об'єкт, стає практично неможливо повернутися до «порожнього» та незаангажованого стану сприйняття» [8, с. 96].

Якщо звернутись до соціальних мереж та властивостей репрезентації гендеру в них, виявляється, що сама специфіка застосунку може вплинути на сприйняття та конструювання тілесності. Вплив цих систем стає особливо очевидним у практиках, специфічних для платформ. Лора Герман демонструє, що творці TikTok адаптують свій контент відповідно до алгоритмічних очікувань, зазначаючи, що користувачі часто модифікують свої творчі процеси, щоб підвищити видимість [9, с. 1-2]. Ця адаптація поширюється на репрезентацію тіла, де жести, естетика і навіть перформанси ідентичності калібруються відповідно до логіки платформи. Таким чином, тіло не лише бачать інші, але й оптимізують для алгоритмічного розпізнавання. Джилл Уокер Реттберг пропонує важливу перспективу щодо того, як індивіди взаємодіють із цими умовами. Вона стверджує, що цифрові саморепрезентації функціонують як інструменти, за допомогою яких люди «бачать і формують себе» [10, с. 1]. Ця формулювання відображає рефлексивну природу цифрової тілесності: тіло не просто репрезентується, а активно конструюється через візуальні практики. Однак ця конструкція опосередковується технологічними можливостями, які впливають на те, як можна візуалізувати «Я». Неоднозначність цих практик досліджують також Тереза Сенфт і Ненсі Бейм, які описують селфі як особисті вирази та культурні артефакти. Вони зазначають, що селфі вбудовані в «глобальне явище», яке характеризується численними, часто суперечливими інтерпретаціями [11, с. 1888]. Це відображає нестабільність цифрової тілесності, де значення тіла залежить від його обігу та сприйняття в мережових середовищах. Таким чином тілесність перестає формуватися переважно душевними переживаннями «Я», а тотально підпадає під формування та

становлення віртуалізованого образу тіла, що породжує внутрішній конфлікт. Внутрішнє «Я» втрачає зв'язок з тілом, отримавши натомість посередництво образу тіла. Образ тіла, як ми з'ясували, належить синтетичній природі мережевої цифрової культури.

Важливо згадати також погляди Мануеля Кастельса, який розглядає ці перетворення в контексті мережевого суспільства. Він стверджує, що сучасні соціальні структури визначаються «майже миттєвим потоком та обміном інформацією» [12, с. хііі], що змінює функціонування ідентичності та комунікації. У такому сенсі видимість стає формою влади, а тіло — носієм, через який індивіди беруть участь у цих потоках. Таким чином, гендерна тілесність технічно вбудована у глобальні мережі, що структурують як репрезентацію, так і визнання. У сукупності ці теоретичні перспективи демонструють, що тіло в цифровій візуальній культурі не є ані стабільним, ані самоочевидним. Воно створюється на перетині візуальних режимів, технологічних систем та культурних норм. Гендер функціонує як ключовий механізм інтерпретації в цьому процесі, формуючи те, як тіла стають видимими та значущими. Отже, з філософсько-антропологічної точки зору тілесність слід розуміти як динамічний конструкт, що виникає через постійні процеси медіатрансформації, інтерпретації та технологічні впливи на внутрішній світ «Я», який опосередкований штучним концептом «образ тіла».

Висновки.

Проведений аналіз дозволяє констатувати, що в умовах цифрової візуальної культури відбувається суттєва трансформація співвідношення між образом тіла і тілесністю людини. Якщо в класичній філософській традиції образ тіла розглядався як вторинний щодо об'єктивної реальності, то в сучасному цифровому середовищі він набуває статусу активного чинника, який не лише репрезентує, а й конструює тілесність. Тіло дедалі більше постає як результат візуальної медіатрансформації, що формується у процесі циркуляції образів, їх інтерпретації та технологічної обробки. Важливим теоретичним висновком є те, що гендер функціонує не як зовнішня характеристика тілесності, а як фундаментальний механізм її інтерпретації. Саме через гендерні рамки тілесність стає зрозумілою та соціально значущою. Візуальні режими, які визначають способи бачення, закріплюють певні моделі цифрової тілесності, водночас обмежуючи та уможлиблюючи їх варіативність. Сучасні цифрові платформи суттєво змінюють умови формування тілесності. Архітектура соціальних медіа, алгоритмічні системи та логіка залучення аудиторії формують специфічні режими видимості, в яких тіло не лише репрезентується, а й оптимізується відповідно до технічних і соціокультурних вимог. У цьому контексті тілесність набуває рис динамічного конструкта, який залежить від механізмів платформ чи інтерфейсів — «образ тіла». Особливого значення набуває феномен саморепрезентації, який в

умовах цифрових середовищ поєднує в собі елементи індивідуального самовираження та структурної обумовленості. З одного боку, користувач отримує нові можливості для візуалізації власного тіла, з іншого — ці можливості реалізуються в межах заданих норм, які визначаються як культурними очікуваннями, так і технічними алгоритмами. Отже, з філософсько-антропологічної перспективи тіло в цифровій візуальній культурі слід розглядати не як стабільну біологічну основу ідентичності, а як процесуальне утворення, що виникає на перетині візуальних практик, дискурсивних структур і технологічних умов. Образ тіла у цьому процесі виступає не відображенням тілесності, а середовищем її формування, що засвідчує глибинні зміни у способах розуміння людини в сучасному світі.

Список літератури/ References

1. Berger, J. (1972). *Ways of seeing*. Penguin Books.
2. Mirzoeff, N. (1999). *An introduction to visual culture*. Psychology Press.
3. Sturken, M., & Cartwright, L. (2009). *Practices of looking: An introduction to visual culture* (3rd ed.). Oxford University Press.
4. Stadnik, O. (2024). The body as a social construct: from proto-sociology to classical theories of social interaction. *Grani*, 27 (6), 29-34. <https://doi.org/10.15421/1724109>
5. Valensa, G.A. (2009). 'The Body' and 'Corporality' in a Socio-Philosophical Context: Terminological Studies. *Philosophical Issues in the Humanities*. <http://www.info-library.com.ua/books-text-11478.html>
6. van Dijck, J. (2013). *The culture of connectivity: A critical history of social media*. Oxford University Press.
7. boyd, d. (2014). *It's complicated: The social lives of networked teens*. Yale University Press.
8. Manovich, L., & Arielli, E. (2024). *Artificial aesthetics*. <https://manovich.net/index.php/projects/artificial-aesthetics>
9. Herman, L. (2023). For you page? TikTok creators' algorithmic dependencies. *IASDR 2023: Life-Changing Design*. <https://doi.org/10.21606/iasdr.2023.576>
10. Rettberg, J. W. (2014). *Seeing ourselves through technology: How we use selfies, blogs and wearable devices to see and shape ourselves*. Palgrave Macmillan.
11. Senft, T. M., & Baym, N. K. (2015). What does the selfie say? Investigating a global phenomenon. *International Journal of Communication*, 9, 1588 — 1606.
12. Castells, M. (2010). *The rise of the network society* (2nd ed.). Blackwell.

Anastasiia Tormakhova

*PhD (Philosophy), Associate Professor in the
Department of Ethics, Aesthetics and Cultural Studies
Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)
<https://orcid.org/0000-0001-7178-850X>
e-mail: anastasiia_tormakhova@knu.ua*

Dmytro Tovmash

*PhD (Philosophy), Associate Professor in the
Department of Philosophy of the Humanities
Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)
<https://orcid.org/0000-0002-4576-0703>
e-mail: tovmash@knu.ua*

THE IMAGE OF THE BODY AND CORPOREALITY IN DIGITAL VISUAL CULTURE: A PHILOSOPHICAL PERSPECTIVE

Abstract

This article presents a comprehensive philosophical analysis of the relationship between the image of the body and corporeality within the context of digital visual culture. The study examines theoretical approaches to understanding visibility as a cultural environment in which corporeality takes on a secondary significance. It is revealed that contemporary visual culture functions as a system of meaning production, within which the body appears not as a primary given, but as the result of an interpretation determined by visual practices, social norms and technological conditions. Particular attention is paid to the analysis of digital platforms as environments for the formation of virtualised corporeality. It is demonstrated that algorithmic mechanisms, the logic of visibility and networked forms of communication determine the modes of representation of the body, contributing to the transformation and standardisation of its images. It has been established that gender acts as a key mechanism for interpreting corporeality, through which notions of normative body image models are formed. The specifics of self-representation in the digital environment have been investigated, where the body functions as a dynamic

construct formed in the process of image circulation and interaction with digital interfaces. It has been demonstrated that, in the context of digitalisation, the body image ceases to be a reflection of corporeality and instead acts as a medium for its virtualisation. It has been argued that contemporary corporeality is the result of the interaction of visual, discursive and technological factors.

Keywords: image; body image; visual culture; gender; philosophy; digitalisation; corporeality; digital corporeality

Надійшла до редакції/ Received: 20.01.2026

Прорецензовано/ Revised: 29.01.2026

Прийнято до друку/ Accepted: 27.02.2026